Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Destruktivne tajne i destruktivne posljedice: Carla Del Ponte i odluka svjetskog suda

Keith Doubt

Nedavna odluka Međunarodnog suda Pravde (ICJ) da se Srbija ne drži izravno odgovornom za genocid koji se dogodio u Bosni i Hercegovini uznemiruje i razočarava. Ova odluka ojačava ciničnu percepciju međunarodne zajednice kao tijela koje opstruira potrebu Bosne i Hercegovine za pravdom kako bi mogla ponovo izgraditi stabilno i ujedinjeno društvo. Godine 1995, mirovni ugovor u Daytonu formalno je razlomio Bosnu i Hercegovinu u dva autonomna entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku. Potonja je ustanovljena putem sile etničkog čišćenja. Nije ni čudo da do danas dva entiteta ostaju nepomirljiva. Radovan Karadžić i Ratko Mladić, srpske nacionalističke vođe koji su optuženici Međunarodnog suda za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji (ICTY), još uvijek nisu uhapšeni; sva je prilika da će proživjeti svoje živote a da neće odgovarati za svoje flagrantne zločine. Odluka Međunarodnog suda pravde (ICJ) je razočaravajuća; presuda je iznenađujuće slabo priopćena i analizirana u svjetskim medijima. Odluka zaokružuje suvremenu povijest izdaje kojoj je narod Bosne izložen. Prilika da se ova povijest izmijeni očevidno je bila na raspolaganju ali je odlukom Svjetskog suda tragično propuštena.

Jedan zbunjujući aspekt ove presude jest to što je Svjetski sud odlučio ne uzimati u vid dokazni materijal koji je već dat od strane Srbije drugom haškom sudu, Međunarodnom sudu za ratne zločine, dokazni material koji bi sigurno doveo do drukčije odluke u ovom predmetu. Geoffrey Nice, koji je bio tužitelj na ICTY-om suđenju Slobodanu Miloševiću izvijestio je da je Carla del Ponte, glavna tužiteljica na ICTY, napravila tajni sporazum sa Beogradom. Da bi dobila dokazni material koji joj je bio potreban, del Ponte je pristala da drži neke aspekte dokaznog materijala koji joj je dala Srbija sakriven od javnosti. Dok je ova odluka trebala služiti interesima ICTY kako bi donijeli presudu protiv Miloševića, dotle je bila štetna za sudski proces koji je vodila država Bosna i Hercegovina na svjetskom sudu protiv Srbije. Kao što je sa žaljenjem napomenuto u pisanima izjavama dvojice od petnaest sudaca Svjetskog suda koji su predsjedavali ovim suđenjem, Svjetski sud nije zatražio ovaj dokazni materijal u vezi s tužbom Bosne.

Ova studija se ograničava na analizu moralno konfuznih aspekata malobrojnih izvještaja u medijima o presudi Svjetskog suda, ne sa legalističke, povijesne, ili filozofske, nego sa sociološke točke zrenja. Studija se oslanja na pisanje Ervinga Goffmana (1973) o upravljanju impresijom i održavanju tajni. Goffman zamjećuje da su

tajne, sa gledišta zaštite jedne timske definicije situacije, destruktivne informacije koje djelujući tim mora održavati skrivenim. Otkrivanje tajni nanosi štetu timskoj definiciji situacije, koja se mora održavati kako bi tim postigao svoje ciljeve i zadržao dobru poziciju u društvu.

Goffman kaže da postoje različiti tipovi tajni i da shvaćanje kojem tipu tajni neka tajna pripada pomaže timu da je drži tajnom kao i da ocijeni štetu koja nastaje kada se tajna razotkrije. Ovdje ćemo dati pregled i primijeniti na naš slučaj tri tipa tajni, kako ih formulira Goffman: mračnu tajnu, strategijsku tajnu i povjerenu tajnu. Naravno, jedna te ista tajna može biti viđena na razne načine, zavisno od društvenog statusa njenog subjekta, njegovu psihološku perspektivu, ili historijsku poziciju.

Mračna tajna je destruktivna informacija koja je inkompatibilna sa definicijom situacije koju tim održava pred svojom publikom. Mračne tajne podrazumijevaju moralnu izdaju. Mračne tajne najviše razaraju izražajnu koherentnost društvene zbilje koju tim želi održavati.

Po nekima, razotkrivanje sporazuma del Ponte sa Beogradom spada u mračnu tajnu. Definicija situacije koju del Ponte želi održavati je u tome da je del Ponte pravno profesionalno i moralno odana osuđivanju onih koji su odgovorni za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji. To je njeno udarno područje. Mogućnost da se del Ponte udružila sa odvjetnicima iz Srbije kako bi iskoristila Srbiju ne slaže se sa definicijom situacije koju del Ponte želi održavati. Odvjetnici iz Srbije su suprotni tim, koji predstavlja ratne zločince koje del Ponte ima obavezu dovesti na suđenje. Ovaj sporazum između del Ponte i Beograda sugerira da bi del Ponte mogla biti dvostruki agent, koji više radi za tim na suprotnoj strani nego za svoj vlastiti. Pomažući Srbiji da krije od Svjetskog suda krucijalne dokaze koje joj štete del Ponte služi državi Srbiji i izdaje žrtve njenog genocida. Ona također ne čini uslugu Srbiji u njenom interesu da se iskupi prema narodu i zemlji nad kojom je izvšeno monstruozno nasilje. Ni jedna zemlja ne može održavati istinsku solidarnost unutar svoga društva misleći kako je genocid prihvatljivo sredstvo za postizanje njenih političkih ciljeva.

Drugi tip tajne je strategijska tajna. Strategijska tajna je takva tajna koja se odnosi na "namjere i sposobnosti tima koji ju skriva od svoje publike kako bi ju spriječio u prilagođavanju na stanje koje on planira uvesti" (Goffman, p. 141). Razotkrivanje strategijske tajne je manje razorno za definiciju situacije nekog tima nego razotkrivanje mračne tajne. Svejedno, razotkrivanje strategijske tajne ipak unosi prekid u djelovanje tima i kompromitira ga, "jer iznenada i neočekivano taj tim nalazi nepotrebnim i glupim održavanje pažljivosti, diskrecije i pažljivo pripremljene neodređenosti akcije kakva je zahtijevana prije gubitka tajne" (Goffman, p. 142).

Lako je zamisliti kako je tajni posao s Beogradom u svrhu dobivanja dokaznog materijala kako bi se osudio Milošević od strane ICTY-a bio strategijska, a ne mračna tajna. Sporazum nije bio samom sebi svrha, nego sredstvo cilju kojem se posvetila del Ponte. Iz njenog ugla, korist od upotrebe ovog sredstva bila je veća od cijene. Ako bi sporazum s Beogradom doveo do osude, što se nikad nije dogodilo zbog Miloševićeve smrti, procedura, dok god nije bila nelegalna i uklapala se u pravnu praksu, bila je opravdana. Za del Ponte strategijska tajna nije nužno i mracna tajna. U članku u New York Times-u od 9. aprila 2007. del Ponte ovako objašnjava stvar.

Gđa Del Ponte potvrdila je da je poslala pismo u maju 2003. godine bivšem srpskom ministru vanjskih poslova Goranu Svilanoviću u kojem kaže da će prihvatiti da se zapečati "razumni" dio spisâ. Ona je rekla: "Dobivanje ovih spisa bilo je duga borba, i na kraju smo pristali zbog vremenske stiske." "Bili su od iznimne vrijednosti za osudu Miloševića." Stvar je bila prosto strategijska: del Ponte se složila da se zapečate dijelovi spisa iz jugoslavenskog Vrhovnog savjeta za obranu, jednostavno zato da bi ih dobila; oni su bili potrebni kako bi se osudio Milošević. Iako je del Ponte radila ono što rade dobri advokati, problem je u tome što, prvo, nije donijeta presuda protiv Miloševića jer je on umro prije nego što se pretjerano dugi process protiv njega zaključio, i drugo, način na koji je ICTY insistirao na presudi oduzeo je Bosni i Hercegovini mogućnost da postigne presudu na Sudu pravde ne protiv naroda Srbije nego protiv države Srbije.

Treći tip tajne – povjerena tajna, pruža još jedan okvir u kojem se stvar može promatrati. Povjerene tajne su "ona vrsta tajne koju je nosilac obavezan čuvati zbog svog odnosa sa timovima na koje se tajna odnosi" (Goffman, p. 143). Ako del Ponte pristaje da drži u povjerenju državne dokumente iz Srbije, Beograd dobiva povjerenu tajnu, tj. tajnu čije otkrivanje ne diskreditira definiciju situacije kakvu Beograd želi održavati, nego definiciju situacije kakvu ICTY želi održavati kao objektivan tragalac za pravdom. Nice je kazao kako je on upozorio del Ponte da ne pravi nikakve ustupke Srbiji. Ipak, on saopćava da je "ona pismom odobrila Goranu Svilanoviću, bivšem jugoslavenskom ministru vanjskih poslova zaštitne mjere u "razumnom" dijelu zbirke dokumenata bez prethodne inspekcije Tužiteljstva."

Sklapanjem ovakvog posla del Ponte daje povjerenje Beogradu na dva problematična načina. Prvo, ona vjeruje da će Beograd biti razuman u poduzimanju zaštitnih mjera sakrivanja dijela iz kolekcije dokumenata datih ICTY-u bez prethodne inspekcije Tužiteljstva. Drugo, ona vjeruje da će Beograd čuvati ovu potencijalno destruktivnu informaciju o ICTY jer ona pomaže Beogradu da drži destruktivnu informaciju o Srbiji skrivenu od javnosti. To jest, ona pretpostavlja da će njena usluga uroditi povratnom uslugom. Problem je u tome što del Ponte postaje dužnik Beogradu, ali Beograd se neće nužno osjećati dužnikom ICTY. Ovo je bila zamka koju je srpski pravni tim postavio, a del Ponte je u nju upala, što je užasno kad se ima u vidu koliko puta dosad je identična zamka iznova bila postavljana od strane Srbije za međunarodnu zajednicu.

Slaba je procjena očekivati of Srbije da ne razotkrije ovu povjerenu tajnu u pogodnom trenutku. Kako bi olakšala proces europske integracije Srbija treba pozitivnu ocjenu del Ponte kako surađuje sa ICTY čak i kad odbija uhapsiti I isporučiti Ratka Mladića ICTY. U interesu je Srbije da diskreditira ICTY na koji god način može. Iznenađujuće je da se ICTY doveo u kompromitirajuću situaciju sa Srbijom. Nataša Kandić, direktorica Centra za humanitarno pravo u Beogradu, izvještava o sljedećem razgovoru nakon vijesti sa ICTY:
Nakon presude ona kaže da se susrela sa jednim vodećim članom srpskog tima. "Bio je vrlo zadovoljan,"ona kaže, "ali ja sam mu se suprotstavila. Rekla sam: Vi niste rekli istinu." Covjek, znanstvenik, čije ime je rekla da ne može otkriti, je odgovorio:" To je normalno, svaka zemlja će učiniti sve što je moguće da bi zaštitila državu. Bosna je tražila puno novca za odštetu." Gđa Kandić dodaje:"Rekla sam da će jednog dana istina izaći na vidjelo." A moj prijatelj je rekao: " Ali to je u budućnosti. Sada je potrebno zaštititi državu." Zaključak je jasan: srpski odvjetnički tim je izmanipulirao

del Ponte. S jedne strane su izdali i žrtvovali Miloševića kao pojedinca, dok su struge strane sačuvali državu Srbiju i njen narod. Milošević, politički majstor u žrtvovanju drugih, je postao onaj na kome se lome kola kako bi se osigurao interes države u podrivanju bosanske tužbe na Svjetskom sudu kojom se Srbija drži odgovornom za genocid i njegovu strašnu cijenu. Još jednom, međunarodna strana se udružila u ovom vulgarnom političkom ritualu.

Ne bi bilo pošteno reći da je del Ponte svjesno izdala Bosance koji su bili žrtve ratnih zločina, zločina protiv humanosti, i genocida. Kao moralan i predan advokat, ona nikad nije imala tu namjera. Ona je također žrtva ove situacije. Pošteno bi bilo kazati da je ona nesvjesno uhvaćena u zamku proturječne uloge od strane srpskog tima, uloge koju Gofmann naziva "shill". Ratko Mladić je postavio istu zamku dobronamjernim Ujedinjenim Nacijama i njihovim mirovnim snagama, posebno tijekom pada Srebrenice. Godine 1995. nizozemski vojnici nisu samo svjedokom ubistva i sadističkog nasilja nad bosanskim muslimanima u Srebrenici; nizozemski su vojnici postali pasivnim suučesnicima u genocidu zahvaljujući Mladićevoj vještom kooptiranju.. Shill je termin koji označava praksu varanja na karnevalu ili u kocakrnici kako bi se privukle mušterije. Shill je osoba koja navodi članove publike da ga/je gledaju kako dobiva dobre zgoditke u igri kako bi ih potakao da igraju. Shill, međutim, nije obični član publike; on skriveno radi za karneval i protiv publike.

U kom smislu je del Ponte djelovala nehotice u dosluhu sa Srbijom dok je izgledala kao obični član publike svijeta? Njezin sporazum s Beogradom pomaže podupiranje definicije situacije koju Srbija želi podupirati, naime, da nije ni pravno ni moralno odgovorna za genocid u Bosni. Kao glavna tužiteljica na ICTY, njena tolerancija prema zahtjevu Srbije da drži zaštićenim štetni dokazni materijal i povjerenje koje pokazuje prema Beogradu postaje modelom. Ako Sudska komora koja saslušava Miloševićev predmet garantira zaštitne mjere za dokumente koji potječu iz Vrhovnog savjeta za odbranu Jugoslavije, zašto ne bi i ostatak svijeta zauzeo isti takav popustljiv stav? Zašto se i ostatak svijeta ne bi ponašao isto tako zaštitnički? Isto kao što i publika u kockarnici želi oponašati sretnog igrača koji spretno dobiva u igračnici, tako i ostatak svijeta želi oponašati blagi stav del Ponte prema Srbiji u vezi sa njenom odgovornošću za genocid u Bosni.

Materijal koje se ovdje analizira su pojave koje postoje u svjetskim medijima u vezi sa presudom ICTY-a. Nikakvi intervjui nisu načinjeni, nikakva dokumentarna istraga nije napravljena. Budući da su pojave društveno i kulturno konstruirane, one same po sebi imaju izvjesnu empirijsku težinu po tome što utječu ne samo na percepcije nego i na djela. Teško je naslutiti ono što Goffman naziva pozadinom ovog predmeta, tj. činjenice koje stoje iza ovih pojava u medijima, s obzirom da se radi o proturječnim izvještajima i zapečačenim sporazumima. Ipak, lako je naslutiti moralni značaj ovih pojava samih po sebi, čak i ako ne možemo ni potvrditi niti oboriti činjenice koje stoje iza njih. Iako su pozadina ICTY-a i ICTY nepristupačni novinarima i znanstvenicima, to ograničenje ne sprečava istraživanje ove stvari. Goffmanov simbolički interakcionalistički pristup izbjegava pozitivističke debate o stvarima koje nisu poznate i retoričke prepirke oko semantike prava, on pomaže da se omeđi sami društveni fenomen i njegov neobični moralni sadržaj kako bi se promatrao.

U priopćenjima za javnost del Ponte kategorički opovrgava da je sa Beogradom

napravila dogovor zaštiti dokaznog materijala, kao što je izvijestio Nice. Sa stanovišta del Ponte, Nice je kao ključni član ICTY-a ono što bi Goffman nazvao izdajnikom, otpadnikom. Nice je izdao definiciju situacije, određujući rad ICTY-a u smislu višeg načela. On piše: "Nije se mogao zamisliti razlog zbog kojeg bi se sklopio sporazum s Jugoslavijom". Ovaj demanti, ma koliko istinit i validan, bez sumnje je još jedna instanca upravljanja dojmom s motivom da se održi definicija situacije za ICTY i da se ograniči šteta nastala usljed destruktivne informacije. U demantiju del Ponte primijećuje das u Svjetski sud i ICTY dva različita i nezavisna suda. Jedan sudi državama kao akterima (ICJ) a drugi pojedincima (ICTY). Ona primjećuje da je, kada se radi o procesima na Svjetskom sudu, odgovornost te institucije, a ne ICTY, jeste da odredi koje će dokaze uzeti u obzir i tražiti da joj se isporuče dokumenti koje smatra potrebnim. Ona s razlogom prenosi odgovornost za tu stvar na Sud pravde i naglašava svoju nezavisnost od te odluke. Kao što se može pročitati na presudi ICJ-a koja je dostupna online, Svjetski sud, zbog razloga koji nisu objašnjeni, nije zatražio navedene dokumente, kao što navode izjave dvojice (od petnaest sudija Suda pravde) koji se nisu složili s odlukom.

Iskusni experti bi mogli dokazati da nije bilo realistično očekivati od Svjetskog suda da Srbiju proglasi odgovornom za planiranje, iniciranje i sprovođenje genocida u Bosni. Takva je nada bila naivna. Kroz historiju druge zemlje su bile krive za isti zločin. Bilo bi hipokritično izdvojiti Srbiju ovako pred svijetom. Srbija bi sebe doživjela kao žrtvu hajke, i to bi samo pogoršalo stvari. Ono što je Srbija uradila nije različito od onog što su druge zemlje uradile u prošlosti, i onog što će uraditi u budućnosti.

Kako bismo se oduprijeli ovakvom realizmu, treba primijetiti da je Svjetski sud imao priliku uspostaviti jedan moralni standard za države prema kojem bi bila odgovorna ne samo Srbija nego i sve države. Da je Srbija proglašena krivom u snosila odgovornost za strašne posljedice genocida, bio bi uspostavljen presedan. Moralni kriterij bi bio podignut na višu razinu. Druge zemlje bi morale dobro razmisliti o konzekvencama odgovornosti za ratne zločine, zločine protiv čovječanstva i genocid. Danas bi Irak imao bolje šanse da tuži Sjedinjene Američke Države za zločine protiv čovječnosti počinjene na njegovom tlu, i Čečenci bi imali bolje šanse da tuže Rusiju. Kaže se da je Svjetski sud nanio nepopravljivu štetu Bosni; on je isto tako nepopravljivo oštetio svjetski poredak, čiji je Srbija također jedan istinski beznadan dio. Srbiji je uskraćena prilika da odgovara za svoje ratne zločine. Međunarodna zajednica je također bila kriva, i možda je međunarodna zajednica štitla ne toliko Srbiju koliko sebe.

Prava tragedija ovdje je u tome što presuda Svjetskog suda čini ogromnu štetu: Srbija i druge zemlje će nastaviti živjeti u žalosnoj iluziji da je probitačno činiti nepravde na kolektivnom nivou i činiti te nepravde nekažnjeno. Nitko ne smatra ovakvu poziciju moralnom, ali neki je smatraju principom veličine. Svjetski sud je malo učinio da ispravi ovo moralno neznanje koje zagađuje današnji svjetski poredak. Umjesto toga on je odao počast ovom suludom principu veličine, na uštrb Srbije i svake druge države na svijetu.

Bibliografija

Goffman, Erving. 1973. Presentation of Self in Everyday Life. Middlesex, England: Penquin.

Nice, Geoffrey. 2007. Letter to The International Herald Tribune, April 16th.

Simons, Marlise. 2007. “Genocide Court Ruled for Serbs Without Seeing Full War Archive.”
New York Times. April 9th.

Translated by Snjezana Buzov – ©2007 Snjezana Buzov

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.